

**Müslüman Seyyah ve Coğrafyacıların Gözünden Seylan Adası'nda
Doğal Hayat ve Kültürel Yaşam (8.- 14. Yüzyıllar)**
*Natural and Cultural Life in Ceylon Island From The Eyes of Muslim Traveler and
Geographers*

Dr. Ahmet N. ÖZDAL
(ORCID: 0000-0002-0161-8289)
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi - Ağrı

Özet: Orta Çağ'da Müslüman seyyahlar Seylan Adası'nı öncelikle sahip olduğu tarçın, diğer baharatlar, yakut, inci gibi çeşitli ticari ürünleri açısından değerlendirmişlerdir. Bunun yanında Seylan, Hz. Adem'in buraya indirilmiş olmasına binaen insanların yeryüzüne ilk yayıldıkları yer olarak simgesel bir anlam da taşımaktadır. Seylan, sahip olduğu doğal güzellikleri, tapınakları, dev pazar alanları, liman-kentleri, maymunları, kralları, farklı kültürlerden olan ve çeşitli dinlere mensup insanları ile bir ilginçlikler ülkesidir. Diğer taraftan, ülkeyi tehlikeli hale getiren korsanlar, fidyeciler, vahşi hayvanlar ve tehlikeli hastalıklar da söz konusudur.

Anahtar Kelimeler: Seylan, Serendib, Ortaçağ, Kültür Tarihi, Sosyal Hayat

Abstract: In the Middle Ages, Muslim travelers evaluated Ceylon Island in terms of various commercial products such as cinnamon, other spices, rubies, pearls. Besides this, Ceylon, due to the fact that Prophet Adam has been brought down there, also carries a symbolic meaning as the place on which people first spread on the earth. Ceylon is a land of interesting things with its natural beauties, temples, giant market areas, port-cities, monkeys, kings, people from different cultures and belonging to various religions. On the other hand, there are hackers, kidnappers, wild animals and dangerous diseases that make the country dangerous.

Keywords: Ceylon, Serendib, Medieval, Culture History, Social Life

GİRİŞ

Günümüzde Sri Lanka Demokratik Sosyalist Cumhuriyeti'nin üzerinde kurulmuş olduğu Seylan Adası, Hindistan'ın 31 km. güneydoğusunda bulunmaktadır. Doğu Afrika, Arap Denizi ve Batı Hindistan limanlarının Güneydoğu Asya ve Çin ile bağlantısını sağlayan deniz ticareti rotasının Seylan Körfezi'nden geçmesi, adanın stratejik önemini arttırmaktadır. Bunun yanında ekonomik değere haiz birçok ürüne sahip olması sayesinde Seylan Adası, Baharat Yolu ticaretinin en önemli duraklarından birisidir. Arap ve İranlı tüccarların ada ile ticari temasları antik dönemlere dek uzanmaktadır. İslamiyet'in ortaya çıkışından yaklaşık bir asır sonra Müslüman tüccarlar bu ada ile olan bağlantılarını daha da geliştirmişlerdir. 700 yıllarından itibaren adada Müslüman ticaret kolonileri oluşmaya başlamıştır.¹ Bu ilk yerleşmelerden itibaren de Müslümanlar, adanın coğrafyasını, doğal güzelliklerini, ziyaret yerlerini, ada halkının kültür ve yaşam biçimlerini merak etmeye başlamışlardır. Onların ilk etapta kıyıdaki

¹ Philip D. Curtin, *Kültürler Arası Ticaret*, çev. Şaban Bıyıklı, Küre Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 133.

liman-şehirler ve Hz. Âdem'in indirildiğine inanılan Rahun Dağı ile başlayan adayı keşfetme süreçleri 14. yüzyılın ortalarında tamamlanmış gibi görünmektedir.

Adanın Konumu, Ziyaretgâhları ve Tabii Güzellikleri

Müslüman coğrafyacıların gözünde Serendib, İslam hududunun Hint Okyanusu'ndaki bitiş noktası olarak algılanmaktadır.² Bîrûnî, eski dönemlerde (11. yy. öncesinde) insanların Aden'den Serendib'e uzanan bölgeyi *Firdevs* diye adlandırdıklarını söyler.³ Kudame b. Ca'fer ve İbn Rüste, adanın çevresinin 3000 mil olduğunu kaydetmişlerdir.⁴ Adanın bir baştan bir başa uzunluğu ise çeşitli kaynaklarda 80 x 80 fersah olarak belirtilir.⁵ Buzurg b. Şehriyâr'a göre Seylan Adası 100 fersah uzunluktadır ve çevresi de 300 fersahtır.⁶

Genelde tüm seyahatnamelerde adanın adı Seylan veya Serendib şeklinde geçmektedir. Süleyman et-Tâcir, ada halkının burayı *Bâ* diye adlandırdıklarından da bahseder.⁷ Ada hakkında en muhtasar bilgiyi veren seyyahlar bile burayı –ikisi ticari olmak üzere– üç değer ile zikretmişlerdir. Bunlar, adadan elde edilen yakut ve tarçın ile Cennet'ten gönderilen Âdem Aleyhisselam'ın ilk defa buradaki bir dağa indirilmiş olmasıdır. Bu dağın adı çeşitli kaynaklarda *er-Rahûn*, *Ruhum*, *Ruhma* şekillerinde kaydedilmiştir. Bîrûnî bu dağın *Cebelu'l-Berk* (=Işıklı Dağ / Yıldırım Dağı) diye de bilindiğini söylemektedir.⁸ Hz. Âdem'e ait olduğuna inanılan ayak izi, bu dağın zirvesini oluşturan devasa bir kayanın üzerinde bulunmaktadır ve 70 zira' (yaklaşık 35 m.) büyüklüktedir.⁹ Ancak kaynakların yaklaşık 35 metreye tekabül eden bu uzunluk ölçüsüyle bahsi geçen kayanın toplam uzunluğunun mu yoksa geleneksel olarak inanıldığı şekliyle Hz. Âdem'in boyunun mu kastedildiği meselesi muammadır. Çünkü bahsi geçen ayak izinin boyu aslında 1,5 m. civarındadır. Zaten buraya yaptığı ziyaretini ayrıntılı biçimde kaydeden İbn Battuta, düz alanda yükselen siyah kayaya gömülü bu ayak izinin (*Kadem-i Âdem*) 11 karış uzunlukta olduğunu söylemiştir.¹⁰ O, vakti zamanında Çinlilerin bu ayak izine ait başparmak kısmını kopartarak Zeytûn (Quanchou) şehrinde bir mabede götürdüklerini de kaydeder.¹¹ İbn Battuta da, ziyaretgâhın adadaki her inanıştan insan için kutsal addedildiğini hatırlatır. Ancak o, ne kadar gayret sarf etse de, ziyaret ritüellerini kültürlere ve dinlere göre kategorize etmede başarı gösteremez. Sözgelimi, ayak izinin bulunduğu yerdeki çukurluklara altın, yakut vs. adak bırakma âdetinin gayrimüslim ziyaretçilere ait olduğunu belirtirken¹² ziyaret biçemi hakkındaki bazı detaylandırmalarının

² İstahrî, *Kitâbü'l-Mesâlik ve'l-Memâlik*, çev. Murat Ağarı, *Ülkelerin Yolları, Ayışığı Kitapları*, İstanbul 2015, s. 35; İbn Havkal, *Sûretü'l-Arz*, çev. Ramazan Şeşen, *10. Asırda İslam Coğrafyası*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2014, s. 53.

³ Bîrûnî, *Âsârü'l-Bâkiye*, çev. Ahsen Batur, *Maziden Kalanlar*, Selenge Yayınları, İstanbul 2011, s. 155.

⁴ Kudame b. Cafer, *Kitâbu'l-Harâc*, thk. Muhammed H. Zebidi, Bağdat (İntişaratu Dâru'r-reşid) 1981, s. 147; İbn Rüste, *el-'Alaku'n-Nefise*, ed. Fuat Sezgin, (*Islamic Geography* içerisinde), Frankfurt 1992, s. 84.

⁵ İbn Hurdazbih, *Kitâbü'l-Mesâlik ve'l-Memâlik*, çev. Murat Ağarı, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008, s. 61; Makdîsî, *Ahsenü't-Tekâsîm*, çev. Ahsen Batur, *İslam Coğrafyası*, Selenge Yayınları, İstanbul 2015, s. 33; Hamdullah Müstevfi el-Kazvîni, *Nuzhetü'l-Kulûb*, haz. Muharrem Hamza, *Hamdullah Müstevfi ve Eseri Nuzhetü'l-Kulûb*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van 2008, s. 233.

⁶ Buzurg b. Şehriyâr, *'Acâibü'l-Hind*, çev. Can Ceylan, *Hârikalar Diyarı Hind*, İnkılab Yayınları, İstanbul 2009, s. 139.

⁷ Süleyman et-Tâcir, *Ahbârü's-Sîn ve'l-Hind*, çev. Ramazan Şeşen, *Doğu'nun Kalbine Seyahat*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2012, s. 17.

⁸ Bîrûnî, *Kitâbu's-Saydana fi't-Tıb*, çev. Esin Kâhya, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011, s. 374.

⁹ Süleyman et-Tâcir, *age*, s. 17; Buzurg b. Şehriyâr, *age*, s. 139; İbn Hurdazbih, *age*, s. 61; Makdîsî, *age*, s. 33; Hamdullah Müstevfi el-Kazvîni, *age*, s. 233.

¹⁰ İbn Battuta, *Tuhfetü'n-Nuzzâr*, çev. A. Sait Aykut, *Seyahatname I-II*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, II, s. 853.

¹¹ *Age*, II, s. 853-854.

¹² *Age*, II, s. 854.

esasinda Budist öğretiyeye ait olduğunu muhtemelen fark edemez. Böylece, Kutsal Buda'nın, Tanrı Şiva'nın veya Âdem Peygamber'in makamını ziyarete gelen insanların neredeyse aynı seremonileri uyguladıklarını düşünürüz. Aslında o dönemlerde Müslümanlar bu kutsal mekânın kimler için hangi manaları taşıdığına farkındadırlar. Bîrûnî, Zerdüş'tün de birkaç yıllığına bu dağda inzivaya çekildiğini, burada öğretisini temellendirdiğini ve kitabını yazdığını kaydetmektedir.¹³ Bu manada Seylan Dağı müthiş bir sembolik anlam taşır. Dağın her yerinde doğal yollarla oluşmuş veya insan eliyle kazılmış mağaralar vardır ve bu mağaralar, bazıları ilahi aydınlanmaya bazıları da nirvanaya ulaşma amacını taşıyan Budist, Müslüman ve Hindu münzevilerle doludur. Ziyaretgâh yolu üzerinde *Gûtekâh-ı Ârifân* (Ariflerin Dalış Yeri), *Kehf-i Isfahani* (Isfahani'nin Mağarası) gibi Müslümanlara nispet edildiği anlaşılan makam ve yer isimlendirmelerine sık rastlanır.¹⁴ İbn Battuta, bu yol üzerindeki kutsallık addedilen artarda iki makamın ismini daha vermektedir. Bunlardan birisi Müslüman bir eren olan Baba Tahir'in inzivaya çekilmiş olduğu mağara iken hemen ardından ziyaret edilen diğer makam (Sebîk Mağarası) ise eski bir Sri Lanka hükümdarının –Budist veya Hindu– münzevi hayat yaşadığı mağaradır.¹⁵ Yol üzerinde, ikinci peygamber olduğuna inanılan Şit Aleyhisselam'a ait de bir makam bulunmakta¹⁶ ve hangi dine mensup olursa olsun, insanlarca ziyaret edilmektedir.

Serendib Dağı'ndan bahseden kaynaklar, dağın yüksekliğini, barındırdığı mücevher madenlerini, eteklerindeki cenneti andıran ormanlık alanları, vadileri, buralardaki çiçekleri, kaynağını bu dağdan alan nehirleri mutlaka zikrederler.¹⁷ İbn Battuta, bu dağın denizde 9 günlük mesafeden görüldüğünden, dağın zirvesine tırmanıldığında da bulutlardan dolayı aşağıların görülmediğinden bahsetmiştir.¹⁸

Adada yetişen bitkiler zikredilirken öncelik sırası, ekonomik değeri olup olmamasına göre belirlenir. Bu doğrultuda, tarçın, öd ağacı (*ûd-i kalahî*), bakkam ağacı, sandal ağacı, karanfil, kakule, kâfur ağacı gibi bitkilerden bahsedilir. Adada yetişen çiçek ve orkideler, hem itriyat alanında kendilerinden faydalanılması hem de doğal güzellik olmaları hasebiyle es geçilmezler. Ayrıca seyyahlarımız, çok yaşlı anıtsal ağaçlara veya harikulade özelliklere sahip çiçeklere dair söylentileri de –inanılmaz bulsalar dahi– eserlerine almışlardır.¹⁹ İbn Şehriyâr bu minvalde “*Adanın öylesine sıra dışı bitkileri var ki, eğer burada anlatmaya kalksam laf uzar*” demektedir.²⁰

Adada yaşayan hayvanlar ise öncelikle potansiyel tehlike arz etmeleri, sonrasında da ekonomik değerleri ve yine görsel ilginçlikleri vs. hususları bağlamında ele alınırlar. İbn Şehriyâr, adadaki nehirlerin denize yakın kısımlarındaki timsahlar, kıyı bölgelerindeki kaplanlar²¹ ve zehirli yılanlar²² hususunda okuyucusunu uyarır. Söylediğine göre, buranın

¹³ Bîrûnî, *age*, s. 176.

¹⁴ Bkz. İbn Battuta, *age*, II, s. 852.

¹⁵ *Age*, II, s. 852.

¹⁶ *Age*, II, s. 854.

¹⁷ Süleyman et-Tâcir, *age*, s. 17, 18; Ebu Zeyd el-Hasan b. Yezîd es-Sirâfi'nin *Zeyli*, çev. Ramazan Şeşen, (*Doğu'nun Kalbine Seyahat* içerisinde), Yeditepe Yayınları, İstanbul 2012, s. 61; İbn Hurdazbih, *age*, 61; Buzurg b. Şehriyâr, *age*, s. 139; Gırnatî, *el-Mu'rib an Ba'zı 'Acâibi'l-Mağrib*, haz. Seher Arslan, *el-Gırnatî'nin el-Mu'rib Adlı Eserinin Çevirisi*, (Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep 2014, s. 19; Gırnatî, *Tuhfetu'l-Elbâb ve Nuhbetu'l-A'câb*, haz. Fatih Sabuncu, *Gırnatî Seyahatnamesi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, s. 74; İbn Rüste, *age*, s. 84; Makdisî, *age*, s. 33; Hamdullah Müstevfi el-Kazvîni, *age*, s. 233.

¹⁸ İbn Battuta, *age*, II, s. 852.

¹⁹ *Age*, II, s. 853-854.

²⁰ Buzurg b. Şehriyâr, *age*, s. 139.

²¹ *Age*, s. 95.

²² *Age*, s. 99.

büyücüleri yılan sokmalarına karşı ilginç tedavi yöntemleri uygulamaktadırlar.²³ Ebu Hamîd Gırnatî, ziyaretçileri sık ormanlarda yaşayan, ağaç gövdesi büyüklüğünde, inek, koyun ve insanları yutan dev yılanlara karşı uyarır.²⁴ İbn Battuta da okuyucusunu, adaya has, zararlı bir sülük türüne (*zûlû*) karşı ikaz eder. Bu sülüklerin hekimlerce tedavi amaçlı kullanılan tıbbi sülüklerle uzaktan yakından alakaları yoktur. Su kenarlarındaki ağaç ve otların üzerinde yaşamakta; kendilerini bırakıp çevreden geçen insanların üzerlerine yapışmakta ve ciddi oranda kanlarını emmektedirler. Yöre halkı bu durumla mücadele etmek üzere yanlarında limon taşımaktadırlar. Sülükler, üzerlerine limon sıkılarak yapıştıkları deriden ayrılmaktadırlar. Sonrasında da sülüğün yapıştığı kısma bambu bıçak yardımıyla kesik atılır.²⁵

Kaynaklar, adadaki misk kedilerinden bahsederler, çünkü bu hayvanlardan zübâd miski elde edilmektedir.²⁶ Seylan'a özgü misk geyiklerinden de bahsedilir, çünkü onlardan da daha farklı bir misk türü elde edilmektedir. Ayrıca bu misk geyiklerinin Hz. Âdem ile bağdaştırıldıkları simgesel bir anlamları vardır. Adayı çevreleyen körfezlerdeki istiridyecilik tarlaları, mercan resifleri ve atoller de zikredilmeye değerdir.²⁷ Böylelikle aynı anda zengin sualtı faunasına, balıkçılık potansiyeline ve inci avcılığına dikkat çekilirken diğer taraftan gemiciler de bu resiflere karşı uyarılmış olurlar. Buzurg b. Şehriyâr, yavrusunu Seylan sahillerinde dünyaya getiren ve doğumu (?) esnasında rüzgârın 14 gün boyunca esmediğine inanılan dev cüsseli bir kuştan da bahseder.²⁸ Adada yaşayan filler ve maymunlar hakkındaki anlatılarda ise bir kişileştirme çabası sezilenir. İbn Battuta, adanın bazı bölgelerinde fillerin yoğun biçimde yaşadıklarını ancak onların insanlara herhangi bir zararlarının dokunmadığını kaydederken bu durumu Şeyh Ebu Abdullah b. Hafif'ten zuhur eden bir kerametle ilişkilendirir. Bu anekdota göre bahsi geçen mübarek zat, 30 kişilik maiyetiyle birlikte Serendib Dağı'na doğru yolculuğa çıkarlar. Yolda, bu grup aç kalınca yalnız dolaşan bir fili öldürüp yer. Sadece Şeyh, bu filin etini hiç tatmaz. Grup daha sonra bir yerleşim muhitinde mola verir. Bu esnada ansızın büyük bir fil sürüsünün hışmına uğrarlar. Bu filler, öldürülüp yenilen filin ailesi ve arkadaşlarıdır. Grup üyeleri bu filler tarafından tek tek koklanırlar ve feci biçimde öldürülürler. Ancak şeyhi de koklayıp inceleyen filler ona hiçbir zarar vermezler, aksine ona hürmet gösterip tazim ederler. Üstelik tüm bu yaşananlar o belde halkının gözleri önünde gerçekleşmiştir.²⁹ Bu vaka üzerine yöre halkı ve kralının gözünde şeyh derin bir saygınlık kazanır. Hatta insanlar ona karşı olan hürmetlerine binaen Müslümanlara karşı olan bazı olumsuz tavırlarından da vazgeçmiş gibidirler. Zikredilen bu kıssadaki olgu, aslında Hindistan, Bangladeş yörelerinde her zaman söylenegelmiş anlatılarla büyük benzerlikler içerir. Mevlana'nın Mesnevî'sinde de benzeri bir kıssa yer almaktadır.³⁰ Ayrıca fillerin olağanüstü koku hassasiyeti ve kinci oluşlarına göndermede bulunan gerçeklik tarafına da sahiptir.

İbn Battuta'nın adadaki maymun klanlarına dair naklettiği söylentiler de dikkat çekicidir. İbn Battuta, maymunlarla ilgili bu bilgilere kaynak olarak Şeyh Osman ve oğullarını, bir bilge yogiyi ve haklarında 'güvenilir adamlar' şeklinde genel bir ifade kullandığı adada mukim bazı kişileri referans gösterir. Dediğine göre bu maymunların, tıpkı insanlarda olduğu gibi, diğerleri tarafından hürmet gören bir liderleri vardır. Bu maymunlar reisi, başına bir kral gibi bitki yapraklarından taç takar, elindeki asaya dayanarak ayakta durur. Oturduğunda dört maymun

²³ *Age*, s. 99-100.

²⁴ Gırnatî, *Tuhfetu'l-Elbâb*, s. 146.

²⁵ İbn Battuta, *age*, II, s. 852.

²⁶ Gırnatî, *Tuhfetu'l-Elbâb*, s. 74.

²⁷ İbn Hurdazbih, *age*, 61; İbnü'l-Fakih, *Kitâbü'l-Bıldân*, thk. Yusuf Hâdi, Beyrut (Âlemü'l-Kütüb) 1996, s. 11.

²⁸ Buzurg b. Şehriyâr, *age*, s. 134.

²⁹ İbn Battuta, *age*, I, s. 294-295; II, s. 849.

³⁰ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevi*, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, İnkılab ve Aka Kitabevi, İstanbul 1983, III, s. 11-16.

derhal başucunda esas duruşta pozisyon alırlar. Haremi ve yavruları her gün huzurunda elpençe divan dururlar. Görevli maymunların liderleri huzurunda bir başka maymunu sopalarla dövdüklerine şahit olunmuştur. Diğer yandan bu maymunların savunmasız kız çocuklarına tecavüze yeltenmek gibi kötü alışkanlıkları da vardır.³¹

Seylan Kralları

Coğrafyacı ve Seyyahların Serendib yöneticilerine dair verdikleri malumat, yaşadıkları dönemlere bağlı olarak değişkenlik arz edebilmektedir. Bazıları *Seylan hükümdarından* bahsederken bazıları ise *Seylan hükümdarlarından* bahsederler. İbnü'l-Fakih ve Makdîsî, adada aynı anda üç krallığın hüküm sürdüğünü belirtmektedir.³² Ada, çoğu zamanlar Hindistan'ın güneydoğusunda kurulmuş yönetimlerin ya territorial baskısı altında ya da onlara karşı bir mücadele halindedir. Seylan'ın kralı ya da kralları Müslüman seyyahların yakın kadrajları altındadır ve bunun nedeni pek anlaşılmaz. Ülkenin kanunları, kral ile birlikte toplanan bir hukukçular meclisi tarafından belirlenir. Halka açık biçimde kararlar alınır ve kaydedilir.³³

Seylan kralları her zaman için ticaretle iç içedirler. Onların liman-kentlerde ticaret gemilerinden vergi tahsis ettirdikleri büroları vardır.³⁴ İbn Battuta, bugün Sri Lanka'nın başkenti olan Colombo (*Kelenbü*)'da deniz ticareti sorumlusu bir nazırdan bahseder ki Celestî adındaki bu üst düzey yöneticinin maiyetinde 500 zenci vazifeli bulunmaktadır.³⁵ Bizzat kralların kendileri de kölelerince taşınan tahtirevanları üzerinde çarşılarda teftiş etmekte, şehir merkezinde dolaşmaktadırlar. Bu tahtirevanların ismi '*Acâibü'l-Hind*'de yöresel bir isimlendirme olan 'hindolo' şeklinde,³⁶ *Tuhfetü'n-Nuzzâr*'da³⁷ ise 'dûlet' (belki *devlet*) şeklinde kayıtlıdır. İbn Şehriyâr, bir başkasından duyduğuna göre, kralların bir yerden başka bir yere hep bu tahtirevanlar üzerinde taşınarak götürüldüklerini, beraberlerinde ayrıca kralın çiğneyip tükürmesi için tenbûl ve fülful yapraklarının, tükürük hokkasının bulunduğu bir altın tepsiyi taşıyan kölelerin de bulunduğunu söyler ve şöyle devam eder:

“... Kral idrara sıkıştığında tahtirevandan iner, ister yola ister pazara doğru olsun fark etmeksizin hacetini giderir. Bunu yaparken de yürümeye devam eder. İş bittiğinde elbisesini düzeltir...”³⁸

Sinhala kralları ise, özellikle kutsal bayram merasimlerinde bembeyaz bir filin üzerinde halkın içine katılmaktadırlar. İbn Battuta'nın Kunakâr (günümüz Kurungala) şehrine dair bilgi verirken bahsettiği bu törenlerde, kralın bindiği beyaz filin üzerinde her biri tavuk yumurtasından daha iri boyutta 7 adet yakutun bulunduğu göz alıcı bir alınlık vardır.³⁹

Seylan kralları yabancı tüccarlarla çok sıkı ilişki içindedirler. İbn Şehriyâr'ın bir alıntısı, bir tüccara ziyafet veren Seylan kralı ile ilgilidir.⁴⁰ Hatta es-Sirâfî, bir deniz tüccarının kendi kızıyla alelade biçimde birlikte olmasına ses çıkarmayan Seylan kralından bahseder.⁴¹ Belki de

³¹ İbn Battuta, *age*, II, s. 851.

³² İbnü'l-Fakih, *Kitâbü'l-Büldân*, thk. Yusuf Hâdi, Beyrut (Âlemü'l-Kütüb) 1996, s. 11; Makdîsî, *age*, s. 33.

³³ es-Sirâfî bu durumu izah ederken, okuyucu tarafından daha iyi anlaşılması için zikredilen meclisleri İslam dünyasındaki hadis toplantılarına benzetir, es-Sirâfî'nin *Zeyli*, s. 61.

³⁴ Buzurg b. Şehriyâr, *age*, s. 98.

³⁵ İbn Battuta, *age*, II, s. 855.

³⁶ Buzurg b. Şehriyâr, *age*, s. 97.

³⁷ İbn Battuta, *age*, II, s. 848.

³⁸ Buzurg b. Şehriyâr, *age*, s. 97.

³⁹ İbn Battuta, *age*, II, s. 850.

⁴⁰ Buzurg b. Şehriyâr, *age*, s. 46-47.

⁴¹ es-Sirâfî'nin *Zeyli*, s. 62.

Müslüman gezginler ticaret kabileleriyle birlikte yolculuk ettikleri için, yani devamlı tüccarların yanlarında bulunmaları sayesinde Seylan krallarının farklı hallerine muttali olabilmektedirler. İbn Battuta'nın adını Ayrî Şakarvatî olarak verdiği Battâla (günümüzde Puttalam) hükümdarı hakkındaki kayıtları oldukça enteresandır. Evvelinde gıyaben tanıyıp hakkındaki söylentiler nedeniyle kendisinden çekindiği bu hükümdar, konuşma seviyesinde olmasa da Farsçayı anlamaktadır ve Nahuda İbrahim gibi tüccarlarla irtibat halindedir.⁴² Kral olmasının haricinde Ma'ber ve Malabar (Güney Hindistan'da) limanları ile çalışan irili ufaklı 100 kadar gemiye sahip bir ticaret filusunun da bizzat işletmecisidir.⁴³

Bir tüccarın Seylan Ülkesi'nde özgürce ticaret yapabilmesinin yolu, hükümdarı ziyaret etmek ve onunla görüşerek kendisine hediyeler sunmak suretiyle arada ticari bağ tesis etmekten geçer. Hediyeler çeşitlidir. Afrika'dan gelenler, parfümeri maddeleri ve köleler hediye ederler. Çin'den gelenler, ipek ve porselen benzeri hediyeler getirirler.⁴⁴ Iraklı tüccarlar, çeşitli meşrubat ve içkiler getirirler.⁴⁵ Hindistan'dan ise kıymetli kumaşlar hediye getirilir.⁴⁶ Bir Müslüman tüccar, krala ulaşabilmek, ondan bir randevu koparmak amacıyla, kralın kız kardeşine çeşitli hediyeler sunmaktadır.⁴⁷ Diğer yandan bazı Seylan krallarının ticarete olan ilgilerinin karanlık bir yönü de vardır. Bu krallar, civar bölgenin korsanları ile irtibat halindedirler ve mafyavari bir yönelimle, kıyılarına yanaşmaksızın –yani vergiden kaçınarak– civar sularda seyreden ticaret gemilerini tehdit ederler. Bu hareketleri tüccarlar nezdinde tüm Seylan Adası'nın imajını zedeleyebilmektedir.⁴⁸

Seylan krallarına dair ölü yakma ayinleri de Müslüman seyyahların ilgisini çekmektedir. Düzenlenen törende kralın naaşı, sandal, günlük, kâfur, safran gibi hoş kokulu maddelerle birlikte yakılır ve külü rüzgâra savrulur. Kralın kadınları / eşleri –istekleri doğrultusunda– yakılan bu büyük ateşe girip intihar ederler veya hayatlarını dul olarak sürdürmeyi tercih ederler.⁴⁹ Tören esnasında halk da bu ateşin yakınlarında, ateş sönmüceye değin ve nefisleri körelinceye dek oturmaya devam ederler.⁵⁰

Adada Yaşam

Seylan Adası'nın nüfusu günümüzde olduğu gibi Ortaçağ'da da yoğundur. Bazı bölgelerinde şehirleşmenin daha da geliştiği adanın kırsal nüfusu da görünüşe göre kalabalıktır. Üstelik ana karadan –Hindistan– adaya olan Tamil göçleri ara ara kesifleşmektedir. İbn Şehriyâr, Seylan'da 10.000'den fazla köy / mezra bulunduğunu söyler.⁵¹ Müslüman kaynaklar, adayı tek bir halkın oluşturmadığına dikkat çekmektedirler. Hatta bazı kaynaklarda, Seylan Adasının içlerdeki sık ormanlık bölgelerinde dış dünyayla münasebetleri bulunmayan halkların yaşadığına dair kayıtlar bulunmaktadır. 20. yüzyılın başlarında hâlâ eski yaşam biçimlerini muhafaza eden çok eski bir halkın varlığının saptanması, bu tarz bilgileri teyit edici niteliktedir. İbnü'l-Fakih, Serendib Adası'nın bir bölümünde –Hint halkından farklı

⁴² İbn Battuta, *age*, II, s. 846-847, 855.

⁴³ *Age*, II, s. 847.

⁴⁴ Wang Jienan, *Zheng He'nin Batı Okyanuslarına Seyahatleri*, çev. Sinan Baykent, Kaynak Yayınları, İstanbul 2016, s. 32.

⁴⁵ İbn Hurdazbih, *age*, 63.

⁴⁶ İbn Battuta, *age*, II, s. 847.

⁴⁷ Gıratî, *Tuhfetu'l-Elbâb*, s. 146.

⁴⁸ Buzurg b. Şehriyâr, *age*, s. 95; İbn Battuta, *age*, II, s. 846.

⁴⁹ Süleyman et-Tâcir, *age*, s. 32-33. Oysa Bîrûnî, Hint hükümdarları öldüğünde, karılarının istemeseler bile halk tarafından zorla yakıldıklarından bahsetmektedir, Bîrûnî, *Tahkiku Mâ li'l-Hind*, çev. Kıvameddin Burslan, *Bîrûnî'nin Gözüyle Hindistan*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015, s. 391. Bu uygulama farkının Hindistan ile Sri Lanka arasındaki gelenek farkından kaynaklandığı düşünülebilir.

⁵⁰ İbnü'l-Fakih, *age*, s. 11.

⁵¹ Buzurg b. Şehriyâr, *age*, s. 139.

olarak– geniş ağızlı insanların yaşadığından bahseder.⁵² *Hudûdu'l-Âlem*'de de adada yaşayan çiplak insanlara dair bir kayıt vardır.⁵³

Buzurg b. Şehriyâr, adanın batısında bulunan Abrîr isimli bir ülkeye ait, çok geniş olan – her biri yarım mil uzunluğunda– 30'dan fazla pazaryerine sahip bir şehrin bulunduğunu söyler. Bu pazarlarda Hint Okyanusu dünyasının en güzel ve değerli kumaşları sergilenmekte ve el değiştirmektedir. Şehir aynı zamanda oldukça ihtişamlı tapınak komplekslerini barındırır. Bu tapınaklarla ilgili verilen bilgiler, tapınak rahipleri, som altından ve yakut gözlü tanrı heykeli ve ona yapılan adaklar, yapılan dini ritüeller çerçevesindedir.⁵⁴ Bu bilgi, İbn Battuta'nın zikrettiği Dundra şehrinde bulunan, 1000 civarı Brahman rahip ile 500 civarında dansçı kız ve som altından yapılmış, yakut gözlü putun bulunduğu büyük tapınağa dair verdiği bilgiyle⁵⁵ uyusmaktadır. İbn Battuta, "*Seylan'ın en güzel ve büyük şehirlerinden*" diye nitelediği Kelenbû (Colombo), "*hükümdarlık payitahtı*" olarak tanımladığı Kunakâr (Kurungala), bir başka idare merkezi olan liman–şehir Battâla (Puttalam), "*tacirlerin yaşadığı bir liman kenti*" olan Dundra ve daha küçük şehirlerden Mutra ile Kâli hakkında malumat vermektedir.

Adada Hinduizm'in Hindistan'a kıyasla biraz daha ılımlı bir versiyonu ve Hinayana Budizmi'ne ait Kutsal Diş Öğretisi –1100'lü yıllardan itibaren oluşmaya başlayacaktır– de dâhil olmak üzere çok sayıda farklı din ve inanıştan insanlar yaşamaktadırlar. Hatta içlerinde dualistler (iki-tanrılılar) ve bir miktar Yahudi de vardır.⁵⁶ Ada hükümdarları genelde her cemaatin kendi dini vecibelerini yerine getirmesine müsaade etmektedirler. Ülkedeki Müslüman olanların sayısı yüzyıllara yayılacak şekilde, sessiz sedasız çoğalır. Bu artış, din değiştirme ile olduğu gibi, adaya yerleşen ve buradaki kızlarla evlenen Müslüman tüccarlar vesilesiyle de gerçekleşir. Böylece melez ve Müslüman yeni bir nesil oluşur.

Adadaki Budist ve Hinduların Müslümanlara yaklaşımları genel manada olumludur ve Hindistan'a kıyasla daha müsamahakârdır.⁵⁷ Gayrimüslim Seylan halkı, Müslüman dervişlere de saygı göstermektedirler. Ancak ezkaza bir ineğin kurban edilmesi sözkonusu olduğunda büyü bozulur. Mesela adada yaşayan ve burada kendine ait bir mescit ile tekkesi bulunan Şeyh Osman Şavuş (belki Çavuş) eş-Şirâzî, yörenin ahalisi ve kralının ziyaret ettikleri, hürmet gösterdikleri bir zattır. Onun bir sığırı boğazladığı öğrenilince çok sert biçimde cezalandırılır:

"... *Hint şeriatına göre cezası ya hemen oracıkta infaz edilmek ya da boğazladığı o sığırın derisine sarmalanarak yakılmaktı. Ancak şeyh, saygıdeğer olduğu için onu, ellerini ve ayaklarını kesmek suretiyle cezalandırdılar. Sonra da bir çarşıya ait tüm vergileri ona ve mescidine tahsis ettiler...*"⁵⁸

Enteresan olan husus, bu cezaya çarptırılmasına rağmen şeyhin gayrimüslimler nezdinde gördüğü tazimin aynen devam etmiş olmasıdır.

Müslüman seyyahlar, tapınaklarda ve kutsal addedilen bölgelerde gerçekleşen ayin ve seremonilere hususi ilgi gösterirler. İlgilerini çeken şey yalnızca rengârenk törensel kıyafetlilerin, adakta bulunanların, izleyicilerin, şarkı söyleyenlerin ve dansçı kızların oluşturdukları görsel şölen değildir. Aynı zamanda bu insanların tanrılarına yakınlaşabilmek

⁵² İbnü'l-Fakih, *age*, s. 11.

⁵³ *Hudûdu'l-Âlem*, çev. Abdullah Duman - Murat Ağarı, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008, s. 14.

⁵⁴ Buzurg b. Şehriyâr, *age*, s. 26. İbn Şehriyâr'ın şehirdeki tapınak sayısına dair verdiği sayı –küçükleri hariç, 600 büyük mabet– abartılı gibi görünüyor.

⁵⁵ İbn Battuta, *age*, II, s. 854-855. es-Sirâfî'nin *Zeyli*nde de som altından olan bu büyük puta ve çokça para harcanarak inşa edilmiş dev mabetlere dair bilgi mevcuttur, es-Sirâfî'nin *Zeyli*, s. 61.

⁵⁶ *Age*, s. 61.

⁵⁷ İbn Battuta, *age*, I, s. 295.

⁵⁸ *Age*, II, s. 850.

uğruna canlarını hiçe sayarak ölümcül ritüellere dâhil olmaları, onları şaşırtır. Bazı durumlarda farklı bir dine inanmalarının doğal sonucu olarak, bu şekilde hayatını kaybedenler hakkında “...*(böylece) cehenneme giderler*”⁵⁹ değerlendirmesi yaparlar. Öte yandan, yaşlı bir Hindu kadının med-cezir esnasında suların en çok çekildiği noktada giyinik biçimde bağdaş kurarak oturması, böylece suyun yükselişini beklemesi hadisesini daha saygılı biçimde zikrederler. Zira karma felsefesine inanan bu yaşlı kadının intihar gerekçesi, şu dünyada yeterince yaşadığına kanaat getirmesidir.⁶⁰ Kendi iç dünyasında yükselmek uğruna dünyadan elini eteğini çeken münzeviler de Müslümanların hassaten alakalarını celp eder. Bugün sadu diye bildiğimiz, mağara, orman veya mabet, kutsal mekân çevrelerinde uzlet yaşamını tercih eden bu insanlar, çeşitli kaynaklarda *brahmin*,⁶¹ *bikku*⁶² veya *cûki*⁶³ (= yogi / yoga yapan) ifadeleriyle anılmaktadırlar. İbn Şehriyâr, adadaki *bikkuların* yaz mevsiminde yalınayak ve neredeyse çıplak dolaştıklarını (bazıları edep yerlerini bir parça bez ile örtmekte ve bunu bir iple bağlayarak bellerinde sabitlemektedirler), kışın ise hasırdan örülme giysiler giydiklerini kaydetmektedir. Bazıları ise alacalı renklerde yamalı kumaştan bir şeyler giymektedirler ki, oldukça dikkat çekici olmaktadır. *Bikkular* vücutlarına yakılmış ölü insan külleri sürünmektedirler. Başlarını traş ederler, sakal ve bıyıklarını yolarlar, lakin koltukaltı ve kasık bölgesi kıllarına dokunmazlar. Çoğu tırnaklarını keserler. Bir tevazu göstergesi olarak yiyecek ve içeceklerini de insan kafatasından yapılmış kâselerinde tüketirler.⁶⁴ İbn Şehriyâr’ın *bikkular* hakkında verdiği bu malumat, günümüz Hindistan ve Nepal’ında yaşayan sadularınkiyle geniş oranda örtüşmekte olsa da aralarında bazı farklılıklar göze çarpar. Bu farklılıklardan birisi, saduların hiçbir şekilde vücut kıllarına dokunmuyor oluşlarıdır. Bu tarz farklılıkların kaynağı zamansal (yaklaşık 1000 yıllık bir zaman farkı), mekânsal (Kuzey Hindistan vs. Sri Lanka) olabileceği gibi yorumsal da olabilir. Nitekim Bîrûnî de, *Tahkîku Mâ li’l-Hind* adlı eserinin çeşitli yerlerinde bu münzevi hareketin farklı alt-kollara sahip olduğunu belirtmiştir.

İbn Şehriyâr, *bikkuların* bu mütevazı hallerini ve dervişane yaşantılarını onların İslamiyet’le karşılaşmalarına bağladığı bir anekdotu aktarır. Bu anekdota göre onlar, Hz. Peygamber’in zuhur ettiği haberini ilk aldıklarında, onu bulup öğretisini öğrenmesi için akıllı bir adamı, yanında genç bir Hintli köle ile birlikte, Arabistan’a gönderirler. Adam, türlü engeller yüzünden ancak Hz. Ömer’in hilafeti döneminde Arabistan’a ulaşabilmiş ve bu halife ile görüşebilmiştir. Fakat dönüş yolunda vefat eder. Yanındaki genç kölesi Seylan’a dönmeyi başarır. Hz. Muhammed, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer hakkında tüm şahit olduklarını da ada halkı ile paylaşır. İbn Şehriyâr’a göre *bikkuların* tevazusu ve yamalı kıyafetler giymeleri, Halife Ömer’in bu şekilde yaşaması nedeniyledir aslında.⁶⁵ Hz. Peygamber’in yaşadığı ve sonrasında hâkim olduğu bölgelerin ticaret yolları üzerinde olduğu ve sağlığındayken dönemin hükümdarlarına İslam’a davet mektupları gönderdiğini hesaba kattığımızda, bu anekdotun gerçek bir vakiya dayanabileceğini tasavvur edebiliriz. Yine de böyle bir vakianın gerçekten yaşanmış olmasının veya yazarın hayal gücüne dayanan bir palavradan ibaret olmasının bir ehemmiyeti yoktur. Anekdotun simgesel bir manası vardır. Yazar, birçok bakımdan ideal Müslümanlar gibi yaşayan, ancak Müslüman olmayan bu insanların örnek alınması hallerini anlamlandırma çabasıdır adeta. Diğer yandan bu vakia, artık Müslüman dünyanın ticaretle zenginleştiği, debdebeli yaşam sürdüğü bir zaman aralığında yaşayan İbn Şehriyâr’ın eski

⁵⁹ Buzurg b. Şehriyâr, *age*, s. 26.

⁶⁰ *Age*, s. 100.

⁶¹ İbn Hurdazbih, Serendib Dağı civarlarında yaşayan bu münzevilerin Hintli köleler olduğunu düşünmektedir, İbn Hurdazbih, *age*, 61.

⁶² Buzurg b. Şehriyâr, *age*, s. 122-123.

⁶³ İbn Battuta, *age*, II, s. 848, 851, 854.

⁶⁴ Buzurg b. Şehriyâr, *age*, s. 122-123.

⁶⁵ *Age*, s. 123.

dönemlere ait, bozulmamış ve 'olması gereken' İslami yaşayış tarzına olan hasreti şeklinde de okunabilir. İbn Şehriyâr sanki şunu söylemek istemektedir: “ – Eğer sadece genç kölesi değil de bizzat o gönderdikleri adamın kendisi geri dönüp bildiklerini anlatabilseydi kim bilir şimdi tüm Seylan Adası İslamiyet’le müşerref olacaktı.”

Adadaki yeme içme kültürüyle ilgili olarak, İbn Battuta kendisine ve maiyetine çekilen mükellef ziyafetten bahseder. Kurulan sofrada yeni kesilmiş bir manda yavrusu (malak) eti,⁶⁶ pirinç, yağ ve süt bulunmaktadır. Söylediğine göre buranın mutfağı et ve pirinç ağırlıklıdır, ayrıca lezzetli balıkları da vardır. Seylanlılar, yemeğin üstüne *leben-i râib* (lor peyniri veya kaymak olabilir) koyup yemeyi severler.⁶⁷ Tabii burada söz konusu olan, özel misafirlerin davetlisi oldukları lüks sayılabilecek sofralardır. Gündelik hayatta insanlar, öğünlerini pirinç lapasından ve muz, kokonat gibi bol bulunur tropik meyvelerden ibaret çok basit bir münâ ile geçiştirmektedirler. İbn Battuta’ya bu bölgelerde kaldığı süre zarfında hep pirinç yemekten öylesine gına gelmiştir ki, artık pirinci ancak su yardımı ile ve zorlanarak yutabilmektedir.⁶⁸

Müslüman kaynaklar Seylan’daki halk inanışlarına dair de çeşitli folklorik bilgiler verirler. Ayrıca ada halkının bozukluk para olarak deniz kabukları kullandıklarını söylerler. Adaya has bir nesne ise *şenek* adı verilen ve birbirinden uzak mesafedeki insanların haberleşmek için kullandıkları, olasılıkla çok büyük boynuzlardan yapılan bir çeşit borazandır.⁶⁹ Adanın, tekstilde iyi bir seviyede olan Endonezya Adaları ve Hindistan’a yakınlığı ve bu ürünlerin bir pazarı konumunda olması, bura halkının giyim tarzı hakkında fikir verici niteliktedir. Seylanlı kadınlar takı olarak da adadan elde edilen yakut, safir, topaz gibi çok değerli taşları; akuamarin, aytaşı gibi daha az değerli olan taşları, ada çevresinden çıkarılan incileri ve bunlarla birlikte altını kullanmaktadırlar. Takılar, bilezik, gerdanlık ya da halhal formunda olabilmektedir. Hükümdarın kadınları ise kırmızı yakutlarla süslü özel başlıklar takılmaktadırlar.⁷⁰ Seylanlı kadınların cinsel konulardaki oldukça rahat tavırları da seyyahlar tarafından müşahade edilir. es-Sirâfî, bu ülkede fuhşun çok yaygın olduğunu ve aleni biçimde işlendiğini ifade ettikten sonra bu hususta adayla ticari temasları çok olan Siraf şehri ulemasınca bilhassa genç tüccarların buraya gelmelerini yasaklayan bir fetva verildiğini hatırlar.⁷¹ İlk anda, bahsedilen olgunun alt kastlardan kadınlarla ilgili olduğu düşünülse de kayıttaki bilgi bu serbestliğin en üst kastlarda dahi bulunduğu şeklindedir.

es-Sirâfî aynı zamanda Seylan’ın şehirlerinde fidye için yabancı tacirleri (Hint, Arap vs.) kaçıran, psikopatça davranışlara sahip, hançerli ve çok tehlikeli insanların bulunduğunu söyler. Yakalanma ihtimali artınca hem rehin aldıkları adamı hem de kendilerini gözlerini kırpmadan öldüren bu canilerle mücadelede en kararlı krallar bile kesin sonuç elde edememektedirler.⁷² Bu durum, en kalabalık Seylan çarşılarını bile tekinsiz hale getirmektedir. Çarşılardaki bu fidyeci canileri, kıyılarında cirit atan korsanları ve onlarla işbirliği halinde oldukları söylenen bazı kralları, ormanlarında yaşayan zehirli yılanları ile dev boa yılanları, kan emen sülükleri, kaplanları ve timsahlarıyla Seylan Adası, seyyahların gözünde bazen cennet olmaktan çıkıp bir yeşil cehenneme dönüşebilir. Adanın bu olumsuz yönüne bir katkıyı da buralara has tropik bir

⁶⁶ Hindu inanışında, inek, at, katır, eşek, deve, fil, kümes hayvanları, karga, papağan etleri yasaktır ve bu hayvanları kesilmeleri de yasaktır. Koyun, keçi, geyik, tavşan, gergedan, manda ve balık etiyse yenilebilir. Ayrıca halkalı güvercin, serçe, keklik, kumru, tavus kuşu ve kişiye tiksinti vermeyen diğer etlerin tüketilmesi mubah görülmektedir, Bîrûnî, *Tahkiku Mâ li’l-Hind*, s. 389.

⁶⁷ İbn Battuta, *age*, II, s. 856-857.

⁶⁸ *Age*, II, s. 794.

⁶⁹ Süleyman et-Tâcir, *age*, s. 18.

⁷⁰ İbn Battuta, *age*, II, s. 850.

⁷¹ es-Sirâfî’nin *Zeyli*, s. 62.

⁷² es-Sirâfî’nin *Zeyli*, s. 60-61.

sıtma türü sağlar. İbn Battuta bu can sıkıcı hastalığa yakalanmış, iyileşebilmek için bol miktarda demirhindi şerbeti içerek kendini ishal etmek zorunda kalmıştır.⁷³ Adanın ihtiva ettiği bu tehditlere değinen İbn Şehriyâr ise, en nihayetinde sert bir genellemede bulunur: “– *Burası kötü bir ülke*”.⁷⁴

Adanın bir bölümündeki halkın gelenekselleştirdiği bir diğer kötü huy ise kumar alışkanlığıdır. Kumar oyunlarının tavlaya benzer bir oyun yahut horoz dövüşü şeklinde olmak üzere farklı varyasyonları vardır. Horoz dövüşleri için yine buraya mahsus peçeli ve iri cüsseli horozlarını kullanmakta ve onların ibiklerine keskin çakı ucu, jilet parçaları monte ederek durumu olabildiğince kanlı ve vahşi bir hale dönüştürmektedirler. Bu iflah olmaz kumarbazların kaybetmeyi umursamaksızın masaya koyabilecek pek çok şeyleri vardır: Altın, ticari mal, araziler ve hatta fakir olanları için kendi parmakları.⁷⁵

“... *Oyun oynarken yanlarında ceviz veya susam yağı bulundururlar. Bu ülkede zeytinyağı yoktur. Yağı kızdırırlar. Kumarda yenilen kişi elini oyun oynadıkları yerdeki taşın üzerine kor. Küçük bir giyotin ile parmağını uçurur, sonra kızgın yağa batırıp dağlar. Onlar, parmakları gitse bile akıllanmazlar, oynamaya devam ederler.*”⁷⁶

SONUÇ

Müslüman seyyah ve coğrafyacıların gözünde Seylan Adası, ticari ürünleriyle göz doldurduğu kadar, gezilesi, ziyaret edilesi mekânları, tabii güzellikleri ve halkının âdetleri, gelenekleri ile de ilginç bulunmuştur. İlk evrede Müslümanlar bu egzotik adayı fazlasıyla gizemli –bir o kadar da tehlikeli– addetmişlerdir. Meraklarına hep yenik düşmüşler ve adanın her yerini keşfetme, halkını anlama tutkusuyla hareket etmişlerdir. Bu süreçte adada İslamiyet de geniş çapta yayılma olanağı bulmuştur. Böylece ilk dönem seyyahlarına nazaran İbn Battuta'nın tarif ettiği Seylan, bizler için daha somuttur ve tanındıktır. Önceleri Hindistan ve Endonezya'nın hem siyasi hem de ekonomik etkisinin güçlü biçimde hissedildiği ada, bu dönemlerden itibaren –Portekizlilerin baskısı artıncaya dek– Müslüman tüccarların hegemonyası altına girecektir.

Eserlerde Sıraflı tüccarlara dair yer alan kayıtlar ile İbn Battuta'da geçen yer isimleri, ayrıca Çinli Müslüman amiral Zheng He'nin ziyareti anısına hazırlattığı 3 dilde yazılmış olan–Çince, Tamilce, Farsça– kitabe, bize adadaki İslamiyet olgusunun Arap kültüründen çok İran-Fars kültürü ile birlikte var olduğunu da göstermektedir.

Seyahatnamelerdeki kayıtlar bizlere, Ortaçağ'da Seylan Adası'ndaki gündelik yaşama dair malumat verdiği kadar o dönem Müslümanlarının zihin yapıları ve yabancı insanlara nasıl bir yaklaşım sergiledikleri hakkında da fikir verici niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Bîrûnî, Ebu'r-Reyhan Muhammed b. Ahmed el-Harezmi, *Âsârü'l-Bâkiye ani'l-Kuruni'l-Hâniye*, çev. Ahsen Batur, *Maziden Kalanlar*, Selenge Yayınları, İstanbul 2011.
- Bîrûnî, Ebu'r-Reyhan Muhammed b. Ahmed el-Harezmi, *Kitâbu's-Saydana fi't-Tıb*, çev. Esin Kâhya, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011.
- Bîrûnî, Ebu'r-Reyhan Muhammed b. Ahmed el-Harezmi, *Tahkîku Mâ li'l-Hind*, çev. Kıvameddin Burslan, haz. Ali İhsan Yitik, *Bîrûnî'nin Gözüyle Hindistan*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015.

⁷³ İbn Battuta, *age*, II, s. 863.

⁷⁴ Buzurg b. Şehriyâr, *age*, s. 95.

⁷⁵ es-Sirâfî'nin *Zeyli*, s. 61.

⁷⁶ *Age*, s. 62.

- Buzurg b. Şehriyâr Râmhürmüzî, *'Acâibü'l-Hind*, çev. Can Ceylan, *Hârikalar Diyarı Hind*, İnkılab Yayınları, İstanbul 2009.
- Curtin, Philip D., *Kültürler Arası Ticaret*, çev. Şaban Bıyıklı, Küre Yayıncılık, İstanbul 2008.
- Gırnatî, Ebu Hamîd Muhammed b. Abdurrahim, *el-Mu'rib an Ba'zı 'Acâibi'l-Mağrib*, haz. Seher Arslan, *el-Gırnatî'nin el-Mu'rib Adlı Eserinin Çevirisi*, (Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep 2014.
- Gırnatî, Ebu Hamîd Muhammed b. Abdurrahim, *Tuhfetü'l-Elbâb ve Nuhbetü'l-A'câb*, haz. Fatih Sabuncu, *Gırnatî Seyahatnamesi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011.
- Hamdullah Müstevfî el-Kazvîni, *Nuzhetü'l-Kulûb*, haz. Muharrem Hamza, *Hamdullah Müstevfî ve Eseri Nuzhetü'l-Kulûb*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van 2008.
- Hudûdu'l-Âlem mine'l-Meşrik ile'l-Mağrib*, haz. V. Minorsky, çev. Abdullah Duman - Murat Ağarı, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008.
- İbn Battuta, Ebu Abdullah Muhammed Tancî, *Tuhfetü'n-Nuzzâr fî Garâibi'l-Emsâr ve Acâibi'l-Esfâr*, çev. A. Sait Aykut, *Seyahatname I-II*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.
- İbn Havkal, Ebu'l-Kâsım Muhammed el-Bağdadî, *Sûretü'l-Arz*, çev. Ramazan Şeşen, *10. Asırda İslam Coğrafyası*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2014.
- İbn Hurdazbih, *Kitâbü'l-Mesâlik ve'l-Memâlik*, çev. Murat Ağarı, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008.
- İbn Rüste, Ebu Ali Ahmed b. Ömer, *el-'Alaku'n-Nefise*, ed. Fuat Sezgin, (*Islamic Geography* içerisinde) Frankfurt 1992.
- İbnü'l-Fakih, Ebu Bekr Ahmed b. Muhammed el-Hemedanî, *Kitâbü'l-Büldân*, thk. Yusuf Hâdi, Beyrut (Âlemü'l-Kütüb) 1996.
- İdrisî, Ebu Abdullah Muhammed et-Tâlî, *Nuzhetü'l-Müşâtâk fî İhtirâki'l-Âfâk I-II*, Kahire 1994.
- İstahrî, Ebu İshak İbrahim b. Muhammed el-Fârisî el-Kerhî, *Kitâbü'l-Mesâlik ve'l-Memâlik*, çev. Murat Ağarı, *Ülkelerin Yolları*, Ayışığı Kitapları yay., İstanbul 2015.
- Jienan, Wang, *Zheng He'nin Batı Okyanuslarına Seyahatleri*, çev. Sinan Baykent, Kaynak Yayınları, İstanbul 2016.
- Kudame b. Cafer el-Bağdadî, *Kitâbu'l-Harâc ve Sinaatü'l-Kitâbe*, thk. Muhammed H. Zebidi, Bağdat (İntişaratu Dâru'r-reşid) 1981.
- Makdisî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, *Ahsenü't-Tekâsîm fî Ma'rifeti'l-Ekâlîm*, çev. Ahsen Batur, *İslam Coğrafyası*, Selenge Yayınları, İstanbul 2015.
- Marko Polo Seyahatnamesi I-II*, haz. Filiz Doküman, Tercüman Yayınları, İstanbul t.y.
- Mesudî, *Murûcu'z-Zeheb*, çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2005.
- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevi*, haz. Abdulkaki Gölpınarlı, *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi III*, İnkılab ve Aka Kitabevi, İstanbul 1983.
- Özdal, Ahmet N., *Ortaçağ Ekonomisi ve Müslüman Tüccarlar (X-XIV. Yüzyıllar)*, Selenge Yayınları, İstanbul 2016.
- Süleyman et-Tâcir, *Ahbârü's-Sîn ve'l-Hind*, (Ebu Zeyd el-Hasan b. Yezîd es-Sirâfî'nin Zeyli ile birlikte), çev. Ramazan Şeşen, *Doğu'nun Kalbine Seyahat*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2012